

УДК 811.111:81-13

СУБСТАНДАРТНІ ОДИНИЦІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗНАК ІЛЛОКУЦІЇ, МАРКЕР ІНТЕНЦІОНАЛЬНОСТІ ТА ЗАСІБ КОГЕРЕНТНОСТІ У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ

Стаття присвячена дослідженню субстандарних одиниць англійської мови у нормативному стилі, а саме публіцистичному тексті. Розглянуто проблему зниження публіцистичного дискурсу. Проаналізовано прагматичні настанови автора повідомлення, що зумовлюють використання ненормативних одиниць в нормативній сфері. Висвітлено поняття мовленнєвого акту та зазначено підходи до його аналізу. Виокремлено складові мовленнєвого акту: іллокуцію та перлокуцію. Основний акцент зосереджено на іллокутивній силі мовленнєвого акту з використанням субстандартних одиниць. Прикладами проілюстровано види інтенцій мовленнєвого акту: інтенсифікацію емоційного стану реципієнта та образу адресата. Окрему увагу приділено наміру образу. На основі публіцистичного тексту продемонстровано, що субстандартні одиниці виступають маркерами інтенціональності в розгортанні іллокутивної сили мовленнєвого акту та являються засобами зв'язності дискурсу.

***Ключові слова** публіцистичний текст, іллокуція, перлокуція, мовленнєвий акт, іллокутивна сила мовленнєвого акту, образа, докір, інтенсифікація.*

Постановка проблеми. В якості об'єкту дослідження визначено публіцистичний текст, як основна одиниця публіцистичного дискурсу, оскільки він відображає актуальні політичні, економічні, екологічні, національні та інші проблеми суспільства, а також є засобом висвітлення мовної картини певного соціуму. Тому лексичні та фразеологічні одиниці даного жанру, відповідно

публіцистичного стилю, є різноманітні. Сьогочасність та орієнтація на новизну, як ключові ознаки публіцистичного стилю, зумовлюють швидкі, рішучі зміни у змісті, вираженні та приверненні уваги до публіцистичних текстів. Демократизація сфер суспільної діяльності, а зокрема зниження культури соціуму та свобода друку, що обумовлена використанням одиниць різних знижених стильових реєстрів, відобразилися на форматі публіцистичного дискурсу. Сьогодні публіцистичні тексти насичені одиницями загального та спеціального сленгу, інвективами, дискримінативами, пейоративами, інтенсифікаторами, що за словниковими позначками маркуються нерідко як грубі, вульгарні одиниці та табу. Тому на сьогодні вважаємо актуальним дослідження ненормативних одиниць, як знака іллокуції, маркера інтенціональності та засобу когерентності в нормативному прошарку – публіцистичному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ненормативних одиниць з різних аспектів проте в межах зниженого стилю (класифікація ненормативних одиниць, виокремлення понять цензурне vs нецензурне, аналіз поняття лихослів'я, проблема мовного табу тощо) розглядається багатьма вченими: Л. Ставицька, В. М. Мокієнко, В. І. Жельвис, І. А. Стернін, В. В. Хімік, Geoffrey Hughes, Jan Keessen, Erin Coyne, Richard Spears. І зовсім незначна частина робіт присвячена проблемі функціонування ненормативних одиниць в нормативному стилі.

Метою статті є визначення інтенціональності використання субстандарних одиниць у розгортанні іллокутивної сили публіцистичного тексту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова є продуктом соціального життя людини і, як соціальне явище, детермінована соціальними правилами, дотримання яких призводить до досягнення того результату, до якого прагне адресант при виборі мовних засобів, що призводять до успішної реалізації невербальних цілей [8, с. 25]. У публіцистичному дискурсі адресант та адресат готові до того, що зміст має особистісне забарвлення. Тобто,

важливим є не тільки те, що повідомляється, а те, як це повідомляє автор. Під час створення тексту автор відбирає знакові форми, які максимально повно й адекватно відображають задум, і в той же час максимально відповідають «типу реципієнта», входять до його знакової системи й значенневого коду, що дозволяє останньому сприймати й розуміти текст [7, с. 56]. Комунікативний задум є комплексом інтенцій автора. Та прагматичні настанови часто зумовлюють вибір автором субстандартних одиниць, оскільки вони імпліцитно передають значний обсяг інформації, що крім змістової інформації про класи денотатів включає інформацію про відношення мовця до реалій навколишньої дійсності та прагматичну – інформацію про призначення ненормативних одиниць щодо здійснення певного впливу на реципієнта [3, с. 10]. Тому, субстандартні одиниці являються знаком іллокуції, маркером інтенціональності та засобом прагматичної когерентності досліджуваних дискурсів.

У висловлюванні адресант передає не тільки певний обсяг інформації для досягнення своїх невербальних цілей, але і своїм способом передачі інформації, а саме вибором певних ненормативних лексичних та фразеологічних одиниць маніфестує додаткові відомості. Такі відомості відображають ієрархічну систему в суспільстві, якість виконання соціальних ролей [8, с. 25].

Отже відбувається мовленнєвий акт, який прийнято розглядати як мінімальну одиницю дискурсу, що являє собою комунікативну взаємодію відправника (адресанта, продуцента) й одержувача (адресата, реципієнта) повідомлення, що функціонує як послідовність трьох етапів[1, с. 171]: акт висловлювання з його пропозиційним змістом (локуція), його комунікативне спрямування (іллокуція) та вплив на адресата (перлокуція) [10, с.35].

У сучасній прагмалінгвістиці виділяються два підходи до аналізу мовленнєвих актів (МА). Перший зосереджує свою увагу на мовленнєвому акті як одиниці мовленнєвого спілкування, ситуативно і інтенціонально обумовленого висловлювання мовця, орієнтованого на адресата та реакцію на нього. Об'єктом дослідження цього підходу стають питання набору МА (різні класифікації МА), визначення засобів прямого/непрямого МА, індикаторів

інтенції мовця, характеристики тих ознак мовленнєвого контексту, що дозволяють визначити, які пропозиції виражені дискурсом тощо, тобто так званий мікропрагматичний аспект або за Дж. Мейем *micropragmatics*. Прихильники цього підходу розглядають окреме речення в акті мовлення, умови успішності та умови виконаності акту, тобто життя висловлювання в певному контексті, вербальною оболонкою якого і є дискурс [2, с. 5].

У центрі уваги другого напрямку лежить процес соціальної взаємодії, діалогічна модель комунікативної ситуації, конверсаційний аналіз, скрипто-сценарні структури мовленнєвої поведінки людини, так звані макропрагматичні аспекти мовлення, комплексне дослідження дискурсу у сукупності всіх його складових, встановлення різних прагматичних типів дискурсу і їх актомовленнєва макроорганізація. Останнім часом при вивченні проблематики, пов'язаної із системною організацією мовленнєвої діяльності, мовознавці все частіше використовують інтегрований підхід, який передбачає розгляд прагматичних особливостей дискурсу у нерозривному зв'язку з його когнітивними ознаками [2, с. 6].

Розглядаючи етапи мовленнєвого акту, зазначимо, якщо перлокуція як вплив мовлення на інформаційний стан реципієнта, на його настрій і вчинки завжди була в центрі вивчення риторики, а питання щодо природи локуції було об'єктом лінгвістичної семантичної теорії, то іллокуція є власне-предметом теорії мовленнєвих актів [5, с. 13]. Тому центральним у теорії мовленнєвих актів є саме поняття іллокуції, що було введене Дж. Остіном. Отже, іллокуція (від лат. "in locutio" – в мовленні) є основна сила будь-якого мовленнєвого акту та мета, з якою цей мовленнєвий акт здійснюється. Кожен мовленнєвий акт має своєю метою запитання, або відповідь, інформування, запевнення або попередження, наказ, критику тощо [11]. Іллокутивною силою мовленнєвого акту з використанням субстандартних одиниць є направленість на приниження честі та достоїнства опонента, обвинувачення, осудження, докір, маніпуляція тощо.

Так, наприклад, докором є мовленнєвий акт, який використовується для вираження несхвалення та невдоволення. Іллокутивною метою докору є передача негативної оцінки поведінки та вчинків співрозмовника, а перлокутивною метою є вплив на емоційну сферу співрозмовника, стимулювання почуття провини, а також прагнення змінити його поведінку [6].

Наприклад:

***JK** (Joe Kinnear, Newcastle's temporary manager) Which one is Simon Bird [Daily Mirror's north-east football writer]?*

***SB** Me.*

***JK** You're a cunt.*

***SB** Thank you.*

***JK** Which one is Hickman [Niall, football writer for the Express]? You are out of order. **Absolutely fucking** out of order. If you do it again, I am telling you you can **fuck off** and go to another ground. <...> ...I will not come and stand for that **fucking crap**. <...> ...No **fucking way**, lies. **Fuck**, you're saying I turned up and they [Newcastle's players] **fucked off**.*

***SB** No Joe, have you read it, it doesn't actually say that. Have you read it?*

***JK** I've **fucking** read it, I've read it.*

***SB** It doesn't say that. Have you read it?*

***JK** You are trying to **fucking** undermine my position already. <...> ... **Fuck off. Fuck off**. It's your last **fucking** chance. <...> ... You are **negative bastards**, the pair of you. <...> ...What the **fuck** are you going to do? You ain't **got the balls** to be a **fucking manager**. Do I want your opinion. Do I have to listen to you? <...> ... I have done it before. It is going to my **fucking lawyers**. So are about three others. If they can find something in it that is a court case it is going to court. I am not **fucking about**. I don't talk to **fucking anybody**. It is raking up stories. You are **fucking so fucking slimy** you are raking up players that I got rid of. Players that I had fallen out with. You are not asking Robbie Earle, because he is sensible. You are not asking Warren Barton? No. Because he is **fucking sensible**. Anyone who had played for me for 10 years at any level ... [but] you will find some **cunt** that ... <...>But I haven't*

*come in here for you lot to take the **piss out of me**. And if I'm not flavour of the month for you, it **don't fucking bother** me. I've got a job to do. And I'm going to do it to the best of my ability. I'm not going to spend any more time listening to any **crap** or reading any **crap**. Stick to the truth and the facts* (The Guardian, Oct 2011).

В скороченому варіанті статті вживання субстандартних одиниць є навмисним, оскільки мовець бажає щоб адресат дізнався про його інтенціональний стан, а саме роздратування, обурення, невдоволення з приводу не правдиво освітлених фактів. Без експлікації інтенціонального стану адресанта вкрай важко досягти необхідного впливу на реципієнта, тобто викликати почуття провини. Вживання ненормативних одиниць, об'єднаних спільною інтенцією сприяє розгортанню і нагнітання іллокутивної сили та перетворює текст статті на іллокутивний макроакт [9, с. 158].

Провідну роль у розгортанні сукупної іллокутивної сили докору відіграє інтенсифікатор *fuck* та його деривативи (*fucking, fuck off*), що підкреслює агресивність та експресивність співрозмовника. Додатково в наведеному мовленнєвому акті проявляється намір образи, що демонструють репліки «*You're a cunt*» та «*negative bastards*».

Проілюструємо інший приклад мовленнєвого акту з використанням ненормативної лексики, де основною інтенцією її використання є намір образи реципієнта.

Образою є сукупність вербалізованих етнокультурних уявлень, які у мовленні при адресному спрямованості призводять до оціночного дисбалансу між максимою соціальної репрезентації мовної особистості (тим, як індивід хотів би, щоб про нього думали інші, ідентифікуючи свою соціальну перспективу з «ідеальним соціальним Я») і максимою соціальної самоідентифікації мовної особистості (тим, як індивід сприймає себе сам, ідентифікуючи свій соціальний статус з певним «колективним Я») [8, с. 26].

Образу можна розглядати з двох позицій: соціальної та лінгвістичної. З соціальної точки зору образою є свідоме порушення конвенціональних правил, оскільки згідно комунікативного кодексу

особистість зобов'язана дотримуватися комунікативних обов'язків: виконувати обіцянки, не брехати, вибирати зіставні з соціальними нормами способи спілкування, тобто поважати комунікативні права решти учасників комунікації тощо. З лінгвістичної позиції образою слід вважати такий іллокутивний мовленнєвий акт при якому внаслідок мовної агресії відбувається зниження соціального статусу адресата шляхом морального впливу на його інтелектуальну діяльність. При образі здійснюється моральний вплив на адресата, в сторону бажаної зміни поведінки об'єкта. Таким чином, іллокутивна мета образи полягає у здійсненні соціально значущих вчинків, хоча і маркованих негативно з точки зору системи суспільно-соціальних цінностей, але які впливають на вибір поведінки об'єкта образи, здійснюючи його вербально-соціальне покарання або його комунікативну поведінкову превенцію [8, с. 25].

Мовленнєвий акт образи включає в себе суб'єкт, об'єкт, предмет та форму образи [4]. Проілюструємо це наступним прикладом: «*I sh****d your mum*»: *Foul-mouthed teacher tormented pupils with vile insults and taunts in the classroom. The technology teacher from Skelmorlie, North Ayrshire, is alleged to have repeatedly used "inappropriate language" directed at pupils from the school aged as young as 13. <...> ... The 54-year-old is accused of telling one student: «I need to put my glasses on, I can't see because of too much w ** - is that why you wear glasses?» <...> ... Rankin is also alleged to have referred to a pupil as “Shrek» before asking another «how many pies you had today?» The pupil claims they were called «a big bag of wind», «fatty», «fat b **» and «fat c***» by the teacher. The former North Ayrshire Council employee is also believed to have shouted various abusive phrases at students including «you wee b *** », «shut up you wee a **** » and «you're f* worthless» (Mirror, Feb 2015).*

В даній статті суб'єктом образи виступає вчитель. Об'єктом образи є честь, гідність та репутація учнів. Предметом образи є зовнішність та риси характеру, а також родовід об'єкта. Формою мовленнєвого акту образи є

висловлювання різної комунікативної спрямованості з використанням субстандартних одиниць.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі.

Отже, на прикладі досліджуваних статей використані субстандартні одиниці виступають маркерами певної інтенціональної спрямованості (інтенсифікації емоцій, функція інтенсифікації та образи, що реалізується інвективною функцією), знаком іллокуції, оскільки ненормативні одиниці об'єднані єдиною провідною інтенцією в межах одного мовленнєвого акту та створюють субстандартний контекст, а отже є засобом прагматичної зв'язності публіцистичного тексту. Через лояльність норм та процесу дестабілізації ненормативні одиниці проникають на шпальти газет та завдяки своїй експресивності привертають та утримують увагу читачів. Цікавим є той факт, що навіть не всі газети опубліковуючи субстандартні одиниці створюють пропуски, типу f**k, що ще раз є підтвердженням того, що система мови знаходиться в тісному зв'язку з морально-етичним розвитком соціуму. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в класифікації тактик та стратегій використання субстандартних одиниць в публіцистичному та політичному дискурсах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник/ Ф.С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
2. Гладуш Н. Ф. Прагматичні аспекти висловлення і дискурсу/ Н. Ф. Гладуш . – Навч. посібник. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2005. – 200 с.
3. Добрыднева Е. А. Коммуникативно-прагматическая парадигма русской фразеологии / Е. А. Добрыднева: автореф. дис. на соискание науч. степени д-ра филол. Наук : спец. 10.02.01 «Русский язык». – Волгоград, 2000. – 38с.

4. Ерофеева Е. В. Речевой акт оскорбления как коммуникативный ход инвективной стратегии во французском дискурсе / Е. В. Ерофеева – Режим доступа: http://scjournal.ru/articles/issn_1997-2911_2013_11-2_24.pdf
5. Кобозева И. М. Теория речевых актов как один из вариантов теории речевой деятельности/ И. М. Кобозева // Новое в зарубежной лингвистике, 1986. – Вып. 17. – С. 10–15.
6. Кожухова И. В. Самоупреки в английском языке: форма и функционирование/ И. В. Кожухова – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/samoupreki-v-angliyskom-yazyke>
7. Красных В. В. От концепта к тексту / В. В. Красных // Вестник МГУ. Серия 9. Филология. – 1998. – № 1. – С. 53–70.
8. Кусов Г. В. Оскорбление как иллокутивный лингвокультурный аспект.– дис. канд. филол. наук: 10.02.19/ Г. В. Кусов.– Волгоград, 2004.–238 с.
9. Мосейчук О. М. Системні та функціональні особливості англомовних однослівних ідіом (на матеріалі сучасного публіцистичного дискурсу): дис. канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / О. М. Мосейчук. – Харків, 2009. – 235 с.
10. Остин Дж. Л. Слово как действие/ Дж. Л. Остин // Новое в зарубежной лингвистике.– Вып. 17.– М.: Радуга, 1986. С. 22 – 129
11. Синиця А. Логіко-філософський аспект теорії «мовленнєвих актів»/ А. Синиця – Режим доступа: http://vlp.com.ua/files/03_50.pdf

Масель Ю. Субстандартные единицы английского языка как знак иллокуции, маркер интенциональности и средство когерентности в публицистическом тексте

Статья посвящена исследованию субстандартных единиц английского языка в нормативном стиле, а именно публицистическом тексте. Рассмотрена проблема снижения публицистического дискурса. Проанализированы прагматические установки автора сообщения, обуславливающие использование ненормативных единиц в нормативной сфере.

Освещены понятие речевого акта и выделены подходы к его анализу. Выделены составляющие речевого акта: иллокуцию и перлокуцию. Основной акцент сосредоточено на иллокутивной силе речевого акта с использованием субстандартных единиц. Примерами проиллюстрировано виды интенций речевого акта: интенсификация эмоционального состояния реципиента и оскорбление адресата. Особое внимание уделено намерению оскорбления. На основе публицистического текста продемонстрировано, что субстандартные единицы выступают маркерами интенциональности в развертывании иллокутивной силы речевого акта и являются средствами связности дискурса.

Ключевые слова: публицистический текст, иллокуция, перлокуция, речевой акт, иллокутивная сила речевого акта, оскорбление, упрек, интенсификация.

Masel Y. English Substandard units as Illocution Indicators, Intentionality Markers and Means of Providing Pragmatic Coherence of Discourse
The article investigates the English substandard units in a standard style, namely journalistic text. The problem of lowering of the journalistic discourse has been ascertained. Author's pragmatic intentions, which stipulate the use of non-standard units in the regulatory field has been analyzed. The research deals with the concept of the speech act and singles out approaches to its analysis. The determined are the components of speech act: illocution and perlocution. The emphasis is focused on the illocutionary force of the speech act by using substandard units. With the help of examples the intentions of speech act types have been illustrated: intensification of the recipient's emotional state and the recipient's insult. Special attention is given to the insult intention. On the basis of journalistic text is shown that substandard units are the intentionality markers to deploy illocutionary force of the speech act and are means of pragmatic coherence of discourse.

Key words: journalistic text, illocution, perlocution, speech act, illocutionary force of speech act, insult, reproach, intensification.